…….
(data)

.....
(nazwisko i imię ucznia)

klasa ……..

Praca kontrolna nr 1

z języka polskiego
rok szkolny 2020/2021

NAUCZYCIEL: mgr Elżbieta Kabaja

Czytanie ze zrozumieniem

Przeczytaj uważnie tekst, a następnie wykonaj zadania umieszczone pod nim. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstu i tylko **własnymi słowami** – chyba że w zadaniu polecono inaczej. Udzielaj tylu odpowiedzi, o ile jesteś proszona/-y. W zadaniach zamkniętych wybierz tylko jedną z zaproponowanych odpowiedzi.

Roman Ingarden, O naturze ludzkiej

1. Jest na pewno bardzo trudno określić naturę człowieka. Wykracza on poza wszelkie ramy nadawanych mu określeń poprzez czyny, czasem bohaterskie, a czasem straszliwe, przez niezmierną różnorodność swego charakteru i zamierzeń, jakie usiłuje realizować, przez nie dającą się wyczerpać nowość swoich dzieł i przez podziwu godną zdolność do regeneracji po każdym prawie swym upadku. Wszelkie wysiłki, by objąć pełnie jego istoty określeniem zadawalającym i adekwatnym, okazują się daremne. Do każdego rysu, który znajdujemy w jego istocie, można dobrać konkretne fakty, które zdają się dowodzić czegoś wręcz przeciwnego. I jest pewne, że w rzeczywistości człowieka i w dziejach ludzkości w ogóle istnieje wiele niezaprzeczalnych faktów, które choć realne i przezeń faktycznie spełniane, są przecież czymś niższym od jego prawdziwej natury.

A równocześnie istnieje też w jego życiu niejeden fakt tak wzniosły i wyjątkowy, iż wydaje się, że wyznacza on tylko pewien kierunek jego najbardziej szlachetnego rozwoju, a nie cel, który dałby się powszechnie zrealizować.

2. Choć uświadamiamy sobie ogrom trudności tkwiących w próbie uchwycenia samej natury człowieka, to jest przecież czymś nęcącym podjąć tę próbę raz jeszcze, nawet na ryzyko, że damy w najlepszym razie tylko określenie częściowe lub wskazujące na rysy, które realizują się jedynie bardzo rzadko. Nasuwają się wtedy myśli następujące:

3. Z pewnością egoizm dominuje w większości ludzkich czynów indywidualnych, społecznych czy narodowych. Jest jednak czymś specyficznie ludzkim działać wyłącznie dla cudzego dobra czy szczęścia i wypadkach wyjątkowych oddać swe życie dla uratowania cudzego życia, czasem nawet kogoś zupełnie obcego. Człowiek może dokonywać czynów straszliwych, okrutnych i *nieludzkich*, lecz zarazem jest jedynym stworzeniem, które czuje się upokorzone przez swe złe czyny i stara się odpokutować za swoje winy. W granicznym wypadku jest gotów zabić się dla ocalenia swojego honoru i jest zapewne jedynym stworzeniem, dla którego istnieje honor i poniżenie tego honoru. Jedynie też człowiek czuje się odpowiedzialny za swój sposób życia, zwłaszcza wtedy, gdy nie udało mu się zrealizować wartości niezbędnych, jego zdaniem, dla jego godności wewnętrznej. A wreszcie prawdą jest, że w większości przypadków pożytek jest dlań motywem rozstrzygającym o jego działaniu, lecz jest też prawdą, że człowiek jest jedynym

stworzeniem, które może tworzyć dzieła i sytuacje pod każdym względem niepożyteczne. A tworzy je tylko dla ich piękna i dla wzbogacenia przez ich istnienie świata specyficznie ludzkiego.

4. Krótko mówiąc: istnieje pewien zbiór szczególnych wartości, które człowiek sobie ustala i usiłuje realizować, a nawet do ich realizowania czuje się powołany. Jakie to są wartości, to niełatwo powiedzieć. I jest możliwe, że ich ogół zmienia się w granicach ściśle określonych w zależności od poszczególnego typu człowieka i od epoki historycznej. Lecz mimo tej ewentualnej zmiany pozostaje pewien podstawowy zasób wartości, charakterystyczny dla danej epoki ludzkości. Nie polega on jednak na poszczególnych wartościach, ale na doborze zasadniczych kategorii wartości. Lecz nie tyle zasadnicze cechy tego zasobu kategorii wartości są istotne dla natury człowieka, ile raczej fakt, że człowiek w ogóle doznaje potrzeby, a nawet odczuwa konieczność posiadania i poznawania wartości tudzież ich realizowania, o ile jest to możliwe w ogóle i w szczególności w otaczającym go świecie. Bez pośredniego i intuicyjnego obcowania z wartościami, bez radości, jaką mu daje to obcowanie, człowiek jest głęboko nieszczęśliwy. Uszczęśliwia go natomiast urzeczywistnienie wartości i ulega ich szczególnemu urokowi. Nie chodzi tu przy tym – przynajmniej w pierwszym rzędzie – o wartości relatywne w odniesieniu do jego potrzeb życiowych (jak np. pożywienie) ani też stosunku do jego przyjemności (jak np. dobre zdrowie lub rozkosz), lecz o wartości w swej immanentnej* jakości absolutne, jakkolwiek ich realizacja zależy od twórczej siły człowieka, słowem: wartości moralne i wartości estetyczne.

5. Lecz człowiek nie znajduje tych wartości po prostu w przyrodzie, w świecie materialnym. Musi wytworzyć realne warunki ich zaistnienia i ukazywania się w świecie. Dzięki szczególnej umiejętności przewidywania ich jakości wytwarza na podłożu świata realnego, przez odpowiednie przetworzenie niektórych rzeczy i wywołanie pewnych procesów, nowy świat – świat kultury ludzkiej, w którym wartości się ukazują.

6. Ten nowy świat nie istniałby bez geniuszu i działalności twórczej człowieka i nie mógłby się ukonkretyzować bez wytworzenia jego fizycznej podstawy bytowej, dostosowanej przez człowieka do funkcji ukazywania nowych przedmiotów i ich wartości. Wykracza on jednak swą zawartością poza świat przyrody w istotny sposób, a zarazem odziewa go niejako w pewną przesłonę rozmaitych specyficznych jakości, nadających niektórym rzeczom osobliwe znaczenie i pewną doniosłość, jaka im, jako rzeczom przyrody, nie przysługuje i jest im obca. Ta nowa rzeczywistość, przynależna do człowieka, tworzy dlań pewnego rodzaju atmosferę konieczną do nadania jego życiu nowego sensu i nowego znaczenia, które w ten sposób przekształca każdy jego czyn i całą jego role w świecie, iż gdyby były jego pozbawione, człowiek nie mógłby zaakceptować swego własnego istnienia.

7. W obliczu tej nowej rzeczywistości człowiek zapomina do pewnego stopnia o swej prawdziwej pierwotnej naturze, czysto zwierzęcej. Zapomina również o wyglądzie świata realnego niezależnym od jego twórczego działania i do głębi odmiennym od oblicza kultury narzuconego przezeń przyrodzie obcej, a nawet wrogiej jego ideałom i najszlachetniejszym jego umiłowaniom. Czuje się szczęśliwy, gdy może być świadom obecności wartości stworzonych przez siebie lub przez swoich bliskich. Ta rzeczywistość specyficznie ludzka jest trwalsza i dłużej trwająca niż życie poszczególnego człowieka i – choć w swoim istnieniu zależna jest od twórczej mocy świadomości – stanowi dla każdego z nas pewnego rodzaju dziedzictwo, które znajdujemy w naszym świecie jako dar przodków i jako odradzanie się minionych epok dziejowych, i jako spotkanie z ludźmi, którzy już dawno nie żyją. I staramy się nie tylko zachować skarb wartości otrzymanych od epok dawniejszych, lecz go także wzbogacić i przetworzyć naszymi aktami twórczymi i naszymi nowymi dziełami. Ale zupełne zadowolenie może nam dać w życiu jedynie fakt, że udało się nam wytworzyć wartości noszące piętno naszej osobowości. I, rzecz szczególna, my sami przekształcamy się pod wpływem dzieł, które stworzyliśmy i z którymi pozostajemy w styczności bezpośredniej i intuicyjnej, i – mimo naszej woli i naszej wiedzy – odradzamy się i przetwarzamy przez sam nasz wysiłek pozostawania w służbie realizacji wartości. Wzbogacamy samych siebie oddając nasze najlepsze siły na wytwarzanie rzeczywistości człowieka w ogóle.

8. Ale siła twórcza człowieka jest ograniczona. Nie jest zdolna stworzyć dzieł autonomicznych w swym istnieniu i niezależnych od naszej świadomości. Jest zbyt słaba, żeby rzeczywiście przetworzyć pierwotną naturę w rzeczywistość człowieka. Rzeczywistość ta jest jedynie pewną warstwą intencjonalnie wytworzoną i jakby nałożoną na podłoże realnej przyrody i nie jest nigdy tak nieprzejrzysta i tak nieprzenikliwa, żeby realny aspekt Natury nie mógł już nigdy przez nią

przeświecać i odsłaniać nam swego zdumiewającego i okrutnego oblicza. Dzieła ludzkiej kultury duchowej nie znajdują w rzeczach materialnych nigdy oparcia tak pewnego, żeby mogły istnieć bez pomocy działania i świadomości ludzkiej. Gdy moc duchowa człowieka słabnie lub zanika, warstwa Rzeczywistości Ludzkiej na świecie zdaje się zacierać i zanikać, a człowiek odkrywa oryginalne oblicze Przyrody – żywiołu w świecie go otaczającym i nawet w sobie samym, i czuje się wtedy opuszczony w świecie sobie obcym i straszliwym. Popada w prawdziwą rozpacz, czując się odartym z wszelkiego sensu, który uczynił z niego – zwierzęcia.

9. Natura ludzka polega na nieustannym wysiłku przekraczania granic zwierzęcości tkwiącej w człowieku i wyrastania ponad nią człowieczeństwem i rolą człowieka jako twórcy wartości. Bez tej misji i bez tego wysiłku wyrastania ponad samego siebie człowiek zapada z powrotem i bez ratunku w swoją czystą zwierzęcość, która stanowi jego śmierć.

Pytania do tekstu

1. **Dlaczego trudno określić naturę człowieka? Podaj pięć powodów, wykorzystując wiadomości zawarte w akapicie 1.**
   a. ……
   b. ……
   c. ……
   d. ……
   e. ……
2. **Jakie zastrzeżenie, dotyczące próby zdefiniowania natury ludzkiej, zamieszcza autor w akapicie 2?**

……

3. **Na podstawie akapitu 3 wymień pięć cech, które odróżniają człowieka od innych istot.**
   a. ……
   b. ……
   c. ……
   d. ……
   e. ……
4. **Jaką funkcję pełni pierwsze zdanie akapitu 4 w stosunku do akapitu 3?**

……

5. **Jakie nowe informacje dotyczące natury ludzkiej wnosi akapit 4?**

……

……

6. **Urzeczywistnienie jakich wartości, zdaniem R. Ingardena, sprawia człowiekowi radość? Odpowiedzi szukaj w akapicie 4.**

……

7. **Na podstawie akapitu 5 odpowiedz, gdzie istnieją możliwości zrealizowania wartości czysto ludzkich?**

……

8. **W jaki sposób nowa rzeczywistość (zaistniały świat wartości) wpływa na człowieka? Odpowiedzi szukaj w akapicie 7.**

……

……

……

……

9. **Wyjaśnij, w kontekście akapitu 7, co oznacza określenie – *rzeczywistość ludzka.***

……

……

……

……

10. **Co jest niezbędne do zaistnienia dzieł kultury ludzkiej? Odpowiedz na podstawie akapitu 8.**

……

11. **Kiedy człowiek odczuwa zagubienie w świecie i co jest tego przyczyną? Odpowiedz na to pytanie, wykorzystując informacje zawarte w akapicie 8.**

……

……

……

……

12. **W jaki sposób R. Ingarden postrzega relacje natura (przyroda) – człowiek? (akapit 8 i 9)**

……

……

……

……

13. **Na podstawie akapitu 9 odpowiedz, co powinno być celem człowieka?**

……